

УДК 336.1

Салькова І.Ю.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки**Вінницького національного аграрного університету*

Римар А.Ю.

*студентка факультету економіки та підприємництва
Вінницького національного аграрного університету***ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ****FOUNDATIONS PROVIDING FINANCIAL SECURITY****АНОТАЦІЯ**

У статті досліджено теоретичні основи фінансової безпеки. Наведено основні системи забезпечення фінансової безпеки України. Охарактеризовано механізми забезпечення розвитку фінансової безпеки. Систематизовано фактори впливу на фінансову безпеку країни. Визначено основні елементи державного фінансового контролю фінансової безпеки.

Ключові слова: фінансова безпека, механізм, індикатори, загрози, фінансова політика.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы теоретические основы финансовой безопасности. Приведены основные системы обеспечения финансовой безопасности Украины. Охарактеризованы механизмы обеспечения развития финансовой безопасности. Систематизированы факторы влияния на финансовую безопасность страны. Определены основные элементы государственного финансового контроля и финансовой безопасности.

Ключевые слова: финансовая безопасность, механизм, индикаторы, угрозы, финансовая политика.

ANNOTATION

The article examines the theoretical foundations of financial security. The basic system of ensuring financial security of Ukraine. Described mechanisms for the development of financial security. It systemises factors of influence on the financial security of the country. The basic elements of the state financial control and financial security.

Keywords: financial security, mechanism, indicators, threats, and financial policy.

Постановка проблеми. Найважливішим складником національної безпеки є фінансовий. Фінансова безпека базується на фінансовій стійкості національної економіки, що дає змогу забезпечувати безперервне та достатнє фінансування потреб установ державної влади чи ринкових інститутів. Відсутність державної політики та стратегії, спрямованої на забезпечення фінансової безпеки, призводить до економічного руйнування держави, занепаду галузей національної економіки, краху банківської системи, банкрутства суб'єктів господарювання, інфляційних процесів, девальвації національної грошової одиниці і, як наслідок, до втрати фінансового суверенітету держави.

Загальне розуміння безпеки держави потребує виокремлення в системі суспільних відносин окремих видів, підсистем, які в сукупності й створюють загальне поняття безпеки. Цілісний суспільний організм держави поєднує в собі окремі складники: політичний, економічний, правовий, соціальний, духовний тощо. У кож-

ній із цих підсистем може виникати протиріччя щодо основних матеріальних та духовних цінностей. Власне, ці протиріччя й є джерелом небезпеки в кожному виді суспільних відносин. Безсумнівно, домінуючим складником безпеки є забезпечення балансу, певної рівноваги, що відповідає сьогоденному стану країни, прагненням людини, суспільства та держави. На історичних етапах державного розвитку акценти можуть змінюватися, зосереджуючись на різних видах безпеки. Проте за будь-яких умов економічна безпека є визначальною, бо виступає фундаментом інших видів безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам фінансової безпеки підприємств приділяли увагу у своїх працях такі вчені, як: Д.Я. Басс [1], О.О. Бригінець [2], Н.П. Владимирова [3], О.І. Гапонюк [4], О. Івашко [5], Н.І. Климаш [6], А. Кулінська [7], Ю.Д. Радіонов [8] та ін. Проте, враховуючи динамічність і глобалізацію економіки, зовнішні фактори впливу, необхідне постійне дослідження забезпечення фінансової безпеки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових праць, здійснення аналізу стану фінансової безпеки, необхідно оновлення та деталізація дослідження. Дане питання не втрачає актуальності, оскільки національна економіка України перебуває у стані постійних динамічних змін, а забезпечення фінансової безпеки та її аналіз позитивно впливають на сталий розвиток країни.

Мета статті полягає у систематизації теоретичних поглядів та з'ясуванні сутності поняття «фінансова безпека», а також аналізі сучасних проблем, що впливають на фінансову стійкість і безпеку України, та напрацювання шляхів подальшого забезпечення розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує значна кількість наукових досліджень щодо розуміння фінансової безпеки, що вказує на багатогранність, неоднозначність даного поняття та його однозначного тлумачення. Науковці одностайні в тому, що фінансова безпека є важливим складником економічної безпеки та її ключовим компонентом. Акцентується увага на тому, що фінансова безпека включає в себе

бюджетну, податкову, валютну, інвестиційну, кредитну, боргову, безпеку грошового, фондового та страхового ринків тощо.

Одне з перших вітчизняних визначень фінансової безпеки надав академік В.М. Геєць, який розуміє фінансову безпеку як стабільний розвиток фінансової системи країни та її стійкість до потенційно негативного впливу зовнішніх і внутрішніх шоків. О.І. Барановський уважав, що фінансова безпека – це ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин.

У своїх наукових працях М.М. Єрмошенко визначав фінансову безпеку як такий стан фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується збалансованістю й якістю системної сукупності фінансових технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати захист національних фінансових інтересів, доступні обсяги фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення загалом – ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток [1].

Виділення фінансової безпеки як домінантного складника економічної безпеки держави зумовлюється впливовістю державних фінансів на стан економічної системи країни у цілому. У провідних ринково розвинутих країнах фінансова безпека фактично ототожнюється з фінансовою стабільністю саме на макроекономічному рівні, що, на нашу думку достатньою мірою підтверджують сучасні умови функціонування національних економік. Останнє полягає у тому, що ефективне управління фінансовим потенціалом країни, зміцнення позицій її фінансової самодостатності й посилення власного фінансового суверенітету є пріоритетною передумовою стабілізації економічної системи країни, забезпечення стану збалансованості та взаємоузгодженості її елементів.

У цьому контексті забезпечення фінансової безпеки держави необхідно розглядати з позиції забезпечення динамічного розвитку національної економіки у цілому та окремо взятих суб'єктів господарювання як головної ланки економіки, що в довгостроковому періоді є показником дієвості процесів управління.

Більшість учених трактує поняття «фінансова безпека підприємства», спираючись на визначення фінансової безпеки держави, та досліджують його з позиції рівня забезпеченості фінансовими ресурсами, захищеності фінансових інтересів, механізму оптимізації їх розвитку, досягнення позитивної динаміки фінансового стану та відповідного рівня ліквідності [6].

Фінансова безпека національної економіки країни є складною системою, яку утворює низка підсистем, кожна з яких має власну структуру, а саме: бюджетна, боргова, фінансова безпека банківської системи, валютна, грошово-кредитна, інвестиційна і фінансова безпека фон-

дового ринку. Тому концепція й стратегія розвитку фінансової безпеки країни повинні знаходити відображення в бюджетній, борговій, банківській, валютній, грошово-кредитній, фондовій і інвестиційній політиці (табл. 1).

Фінансова стабільність базується на ефективному механізмі забезпечення фінансового складника економічної безпеки, що є системою організаційних і інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне попередження і ліквідацію загроз фінансовій безпеці (рис. 2).

А. Кулінська пропонує механізм забезпечення фінансової безпеки реалізовувати на основі проведення раціональної фінансової політики, визначення об'єктів та потрібних інститутів забезпечення фінансової безпеки, конкретизації фінансових інтересів і систематизації загроз, застосування способів і методів забезпечення безпеки фінансового сектору економіки [7].

У Державній концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [9] визначено, що стан фінансової безпеки держави залежить від явищ та чинників як внутрішньої, так і зовнішньої фінансово-кредитної політики держави, політичної ситуації, що склалася в державі, досконалості законодавчого забезпечення функціонування фінансової системи, а також міжнародних зобов'язань держави. За положеннями Концепції, фінансова безпека держави містить питання безпеки у бюджетній сфері, у сфері управління державним боргом, гарантованим державою боргом та боргом корпоративного сектору, у податковій сфері, сфері фінансів реального сектору економіки, банківській сфері, сфері валютного ринку та у сферах функціонування фондового ринку та небанківського фінансового сектору.

У своїх працях О. Бригінець наголошує на необхідності механізму забезпечення фінансової безпеки, що складається з таких елементів: усебічного моніторингу фінансової системи держави, що проводиться для своєчасного попередження, виявлення та мінімізації наслідків внутрішніх та зовнішніх загроз інтересам об'єктів фінансової безпеки держави; розроблення та визначення соціально-економічних показників, що характеризують стан вітчизняної фінансової системи держави; діяльності держави щодо виявлення та попередження внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці [2].

Для забезпечення фінансової безпеки держави необхідним є постійний її моніторинг на основі визначення індикаторів, що відображають специфіку певного рівня управління (громадян, домашніх господарств, підприємств, організацій та установ, галузей господарського комплексу, регіонів, банківської системи, фондового ринку, держави) або таких її складників, як безпека грошового обігу, інфляційна, валютна, бюджетна, боргова й інвестиційна безпека.

Низка вчених, зокрема Ю. Радіонов, вважає, що сьогодні важливо оптимізувати структуру

Таблиця 1

Система забезпечення фінансової безпеки України

Складники безпеки	Функціонування складників та їх вплив на забезпечення фінансової безпеки
Бюджетна безпека	Під бюджетною безпекою слід розуміти стан платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів та видатків державного і місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів. Бюджетна безпека визначається розміром державного бюджету, перерозподілом ВВП, розміром бюджетного дефіциту, масштабами бюджетного фінансування, виконанням державного бюджету. Тому розбалансування державного бюджету в результаті розриву між законодавчо встановленими державними зобов'язаннями й наявними фінансовими ресурсами викликає загрозу елементам фінансової безпеки. Наслідками такого розбалансування є бюджетні суперечності і відсутність достовірного прогнозування макроекономічних показників, на основі яких розраховується державний бюджет України. Сьогодні залишаються ще незбалансованими доходи та видатки органів місцевого самоврядування. Необхідно найшвидше перевести значну частину місцевих бюджетів на самофінансування та ліквідувати штучну ротаційність. Треба почати зі зміни ставлення до місцевих податкових важелів і не розглядати їх як другорядні в оподаткуванні, а підняти їх роль у формуванні місцевої влади.
Боргова безпека	Боргова безпека держави – рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх та зовнішніх запозичень, достатній для вирішення соціально-економічних потреб країни. Відповідний рівень боргової безпеки України дає змогу зберегти стійкість фінансової системи до внутрішніх або зовнішніх загроз, забезпечити відносну незалежність держави, зберігаючи при цьому економічну можливість країни здійснювати виплати без загрози втратити суверенітету, підтримуючи належний рівень платоспроможності та кредитного рейтингу. Загроза неадекватної структури державного боргу країни і незваженої політики у сфері державних запозичень у цілому має тенденцію до зниження, однак її не можна ігнорувати. Оскільки можливості зменшення боргового навантаження на економіку країни через реструктуризацію не безмежні, державна політика поступово повинна переходити від переоформлення платежів до стратегічного управління державним боргом.
Банківська безпека	Фінансову безпеку банківської системи потрібно розглядати у двох аспектах. По-перше, з погляду наслідків її фінансової діяльності для країни у цілому або контрагентів. По-друге, з погляду недопущення та відвернення реальних або потенційних загроз фінансовому стану банківської системи країни, НБУ або банківським установам. У цілому суть банківської безпеки полягає у забезпеченні раціонального використання ресурсного потенціалу, створенні сприятливих передумов для реалізації інтересів банківських установ, попередженні внутрішніх чи зовнішніх загроз банківській системі і створенні умов її стабільного розвитку.
Валютна безпека	Валютна безпека означає, по-перше, ступінь забезпеченості держави валютними цінностями, достатніми для формування і підтримки позитивного сальдо платіжного балансу, накопичення необхідного обсягу валютних (золотовалютних) резервів країни, підтримання стабільності національної грошової одиниці або виконання зобов'язань міжнародних договорів; по-друге, стан курсоутворення, який захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках та створює умови для розвитку вітчизняного експорту, масштабного припливу в країну іноземних інвестицій або глобальної інтеграції України у світову економічну систему.
Грошово-кредитна безпека	Грошово-кредитна безпека – це такий стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю національної грошової одиниці, доступністю ресурсів або таким рівнем інфляції, який забезпечує економічне зростання або підвищення реальних доходів населення. При цьому величина позикового процента має бути достатньою для насичення трансакційного попиту на гроші і переходу до політики «довгих грошей», а розмір грошової маси має бути достатнім для обслуговування господарських оборотів.
Інвестиційна безпека	Інвестиційна безпека припускає досягнення інвестиційного рівня, який дає змогу задовольняти потреби національної економіки країни в капітальних вкладеннях з урахуванням ефективного використання або повернення інвестиційних ресурсів, оптимального рівня співвідношення між розмірами іноземних інвестицій у країну або вітчизняних за кордон та підтримання позитивного національного платіжного балансу.
Фінансова безпека фондового ринку	Складною є ситуація на фондовому ринку України. Ефективність державного регулювання на фондовому ринку є досить низькою, про що свідчать незначні обсяги фондового ринку, а також суттєві деформації корпоративних відносин у країні, що відчувається у переділах власності або корпоративних конфліктах. Фінансова безпека фондового ринку – це оптимальний обсяг його капіталізації, що здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, посередників (брокерів), реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів і держави у цілому. Оцінюючи безпеку фондового ринку країни, треба вести мову про безпеку ринку державних цінних паперів та ринку корпоративних цінних паперів.

Джерело: складено за [7]

видатків, посилити контроль над фінансами в економіці та соціальній сфері. Погоджуємося з думкою, що для забезпечення макрофінансової стабільності уряду необхідно, використовуючи зарубіжний досвід, удосконалити систему державного управління, стримувати ріст цін, рівень інфляції, стабілізувати валютний курс, знижувати процентні ставки по позиках тощо.

Також необхідними є: поліпшення сальдо торговельного балансу, поповнення золотовалютних резервів; переорієнтація фіскальної служби на нові методи роботи в сучасних умовах та налагодження партнерських стосунків із малим та середнім бізнесом, щоб той не ухилявся від сплати податків; запровадження бюджетної децентралізації; активізація ділової активності

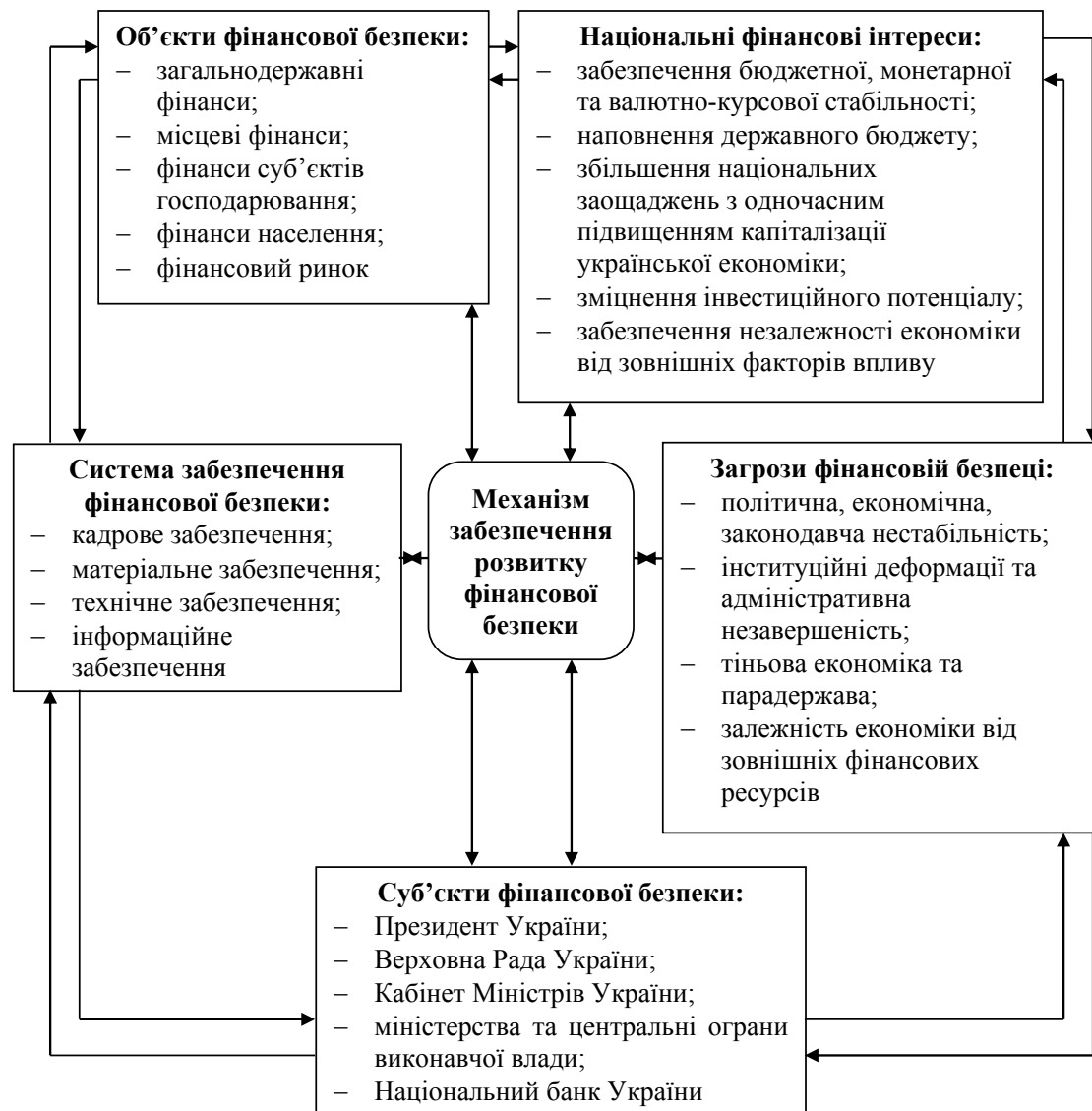

Рис. 2. Механізм забезпечення розвитку фінансової безпеки

Джерело: доповнено автором на основі [7]

та інвестиційно-інноваційної діяльності. Особливо актуальним є питання стримування і зменшення рівня державного боргу.

Постійний моніторинг ризиків та уразливих чинників дасть можливість відслідковувати макроекономічні показники, щоб не допустити фінансової дестабілізації, а реалізація намічених заходів сприятиме скороченню валового державного боргу, врегулюванню рівня інфляції, валютного курсу тощо, що позитивно вплине на стабілізацію фінансової системи та сприятиме подальшому соціально-економічному розвитку України [8].

Складні умови подолання фінансово-економічної кризи, що притаманні сучасному етапу розвитку економіки України, зумовлюють недостатність державних фінансових ресурсів. А це, своєю чергою, впливає на зростання загроз як фінансовій безпеці держави у цілому, так і фінансовій безпеці суб'єктів господарювання

зокрема. Погоджуємося з думкою, що для мінімізації загроз забезпечення інтересів фінансової безпеки в країні одним із пріоритетних завдань фінансової політики держави є розвиток державного фінансового контролю [3].

Сьогодні саме дієвий та ефективний державний фінансовий контроль має забезпечити належний рівень фінансової безпеки через, з одного боку, законне, доцільне й ефективне формування, розподіл й використання державних фінансових ресурсів, а з іншого – створення прозорої та результативної системи державного управління фінансовими ресурсами, спрямованої на підвищення добробуту українських громадян [3]. Нагальною проблемою є реформування державного фінансового контролю та базового його складника – державного внутрішнього фінансового контролю через його гармонізацію з міжнародними нормами та стандартами ЄС.

Висновки. Фінансова безпека є важливим компонентом національної безпеки країни, від її рівня залежить у цілому благополуччя держави. Для поліпшення фінансової безпеки державі необхідно виробити її механізм, а також упровадити ефективну інфраструктуру фінансового ринку.

Концепція та стратегія розвитку фінансової безпеки країни повинні знаходити відображення в бюджетній, борговій, банківській, валютній, грошово-кредитній, фондовій та інвестиційній політиці. Фінансова стабільність має базуватися на ефективному механізмі, що враховує ризики для забезпечення фінансового складника економічної безпеки, що є системою організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне попередження й ліквідацію загроз фінансовій безпеці. Нині загрозами фінансовій безпеці України є: політична, економічна, законодавча нестабільність, інституційні деформації та адміністративна незавершеність, тіньова економіка та парадержава, залежність економіки від зовнішніх фінансових ресурсів. Для мінімізації ризиків необхідним є постійний моніторинг стану фінансової безпеки держави, а також постійне вдосконалення, розроблення та застосування заходів щодо її зміцнення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Басс Д.Я. Фінансова безпека як складова економічної безпеки України / Д.Я. Басс // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2016. – № 3. – С. 5–10.
2. Бригінець О.О. Особливості формування механізму правового забезпечення фінансової безпеки України / О.О. Бригінець // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2016. – № 837. – С. 36–41.
3. Владимірова Н.П. Напрями реформування державного фінансового контролю задля забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Н.П. Владимірова // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 16. – С. 46–52.
4. Гапонюк О.І. Фінансова безпека держави та шляхи її забезпечення / О.І. Гапонюк // Вісник Приазовського державного технічного університету. Економічні науки. – 2014. – Вип. 27. – С. 81–87.
5. Івашко О. Фінансова безпека України в умовах кризових явищ в економіці / О. Івашко // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2015. – № 2. – С. 61–66.
6. Климаш Н.І. Наукові підходи до визначення сутності поняття «фінансова безпека» / Н.І. Климаш, К.В. Соловей // Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. – 2016. – Вип. 16(1). – С. 120–123.
7. Кулінська А. Проблеми функціонування складових фінансової безпеки в системі економічної безпеки держави / А. Кулінська // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – 2015. – № 11. – С. 90–98.
8. Радіонов Ю.Д. Фінансова безпека України: проблеми та шляхи забезпечення / Ю.Д. Радіонов // Економіка та держава. – 2015. – № 11. – С. 55–59.
9. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>.